

УДК 327.5:33

С. М. Сарбаш

ПРИРОДА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті досліджується природа міжнародних конфліктів, їх вплив на економічний розвиток і зростання в сучасних умовах глобального середовища.

Автор робить спробу систематизації та узагальнення економічних теорій та концепцій безпекового розвитку за логіко-послідовною та історичною еволюцією, зазначаючи, що природа міжнародних конфліктів визначається відносинами розподілу власності, ресурсними інтересами та залежністю, рівнем соціально-економічного розвитку та зростання, екологічною дискримінацією, територіальними спорами тощо.

Еволюція внутрішніх та зовнішніх загроз, з якими стикаються країни, також має важливе значення, оскільки військові витрати можуть чинити негативний вплив на економічне зростання, проте перед обличчям зовнішніх загроз вони можуть йому сприяти. Тобто з одного боку конфлікт виступає специфічним засобом привласнення багатства, оскільки він безпосередньо пов'язаний із використанням ресурсів захоплених територій, привласненням награвованого майна, капітальних інвестицій, споживчих товарів, культурних та історичних цінностей, рабство. З іншого боку конфлікт може набути ознак бізнесу, пов'язаного із придбанням зброї, рекрутингом, підготовкою та навчанням персоналу, логістикою та ланцюгами поставок, провадженням науково-дослідних робіт та інновацій, отриманням економічних вигод від діяльності приватних військових компаній тощо.

Наукові дослідження міжнародних конфліктів у сучасному глобальному середовищі, виявляючи регіональні особливості їх розвитку, сприятимуть удосконаленню наявних регіональних безпекових комплексів.

Ключові слова: *конфлікт, міжнародний конфлікт, глобалізація, глобальне середовище, економічний розвиток.*

DOI 10.34079/2226-2822-2023-13-25-24-34

Поглиблення трансформаційних та поширення інтеграційних процесів загострює існуючі протиріччя і створює передумови для зародження нових конфліктів у світовому господарстві, що актуалізує наукові дослідження взаємозв'язку конфліктів та глобальних економічних процесів, що відбуваються у сучасному світі. Проблеми виникнення конфліктів, їх джерела і мотиви, інструменти оцінювання і моделювання знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників, серед яких Гарсія-Алонсо М. (Dunne, Garcia-Alonso, Levine and Smith, 2006), Гейтс С. (Hegre, Ellingsen, Gates and Gleditsch, 2001), Гледіч П. (Hegre, Ellingsen, Gates and Gleditsch, 2001), Гурр Т. (Gurr, 1968), Данн Дж. (Dunne, Garcia-Alonso, Levine and Smith, 2006), Еллінгсен Т. (Hegre, Ellingsen, Gates and Gleditsch, 2001), Інтрілігатор М. (Intriligator, 1982), Колліер П. (Collier and Hoeffler, 2004), Кребс Л. (Cederman, L., Hug, S. and Krebs, L., 2010), Левін П. (Dunne, Garcia-Alonso, Levine and Smith, 2006), Лейтін Д. (Fearon and Laitin, 2003), Нігард Х. (Hegrel and Nygard, 2015), Річардсон Л. (Richardson, 2012), Сандлер Т. (Sandler, 2000), Седерман Л. (Cederman, Hug and Krebs, 2010), Сміт Р. (Dunne, Garcia-Alonso, Levine and Smith, 2006), Тейлер Т. (Theiler, 2018), Ферон Дж. (Fearon and Laitin, 2003), Хар С.

(Cederman, Hug and Krebs, 2010), Хайнес К. (Haynes, K., 2017), Хегре Х. (Hegre, Ellingsen, Gates and Gleditsch, 2001), Хоффлер А. (Collier and Hoeffler, 2004) та інші.

Економіко-математичному моделюванню конфліктів у своїх розробках приділили увагу Данн Дж., Гарсія-Алонсо М., Левін П., Сміт Р. (Dunne, Garcia-Alonso, Levine and Smith, 2006), Інтрилігатор М. (Intriligator, 1982), Річардсон Л. (Richardson, 2012). Дослідженню економічних наслідків конфліктів представлено в дослідженні Сандлера Т. (Sandler, 2000), який запропонував модель циклів транснаціонального тероризму. На мотиви конфліктів звертають увагу Кольєр П., Хоффлер А., основними з яких дослідники називають жадібність та невдоволеність (Collier and Hoeffler, 2004). Ферон Дж., Лейтін Д. (Fearon and Laitin, 2003), Коллієр П., Хоффлер А. 2004 (Collier and Hoeffler, 2004) у якості джерела конфліктів у суспільстві розглядають, в першу чергу, економічну нерівність. Саме неможливість задовільнити тривалий час своїх потреб через бідність та нерівність посилює внутрішню напругу, яка врешті респт може трансформуватись у відповідний конфлікт, підкреслює Гурр Т. (Gurr, 1968, с. 1104–1105). Форми збройних конфліктів і війн залежать від конкретних історичних умов (Фурсіна, 2018, с. 81), а від так причини виникнення конфлікту, їх передумови і форми прояву будуть мати конкретну специфіку та неповторність. Відповідно, це актуалізує дослідження природи конфліктів, що визначатиме їх економічний вплив.

Метою статті є дослідження природи міжнародних конфліктів та їх впливу на економічний розвиток і зростання в сучасних умовах глобального середовища.

У попередніх дослідженнях (Сарбаш, 2022) доведено, що глобальна трансформація має важливе значення для розуміння тенденцій міжнародних відносин та основних рис сучасного глобального порядку. Проведений аналіз стану глобального безпекового середовища свідчить про наявність великої кількості ризиків та загроз, що посилює передумови для конфлікту.

Після закінчення Другої світової війни світові лідери взяли на себе колективне зобов'язання щодо сприяння соціальної та економічної безпеці. Очікувалося, що світ буде неухильно рухатися до ситуації, в якій більшість громадян індустріально розвинених країн будуть захищені соціальними службами, трансфертами та установами, а економічне зростання і розвиток зміцнить фундаментальні основи системи глобального безпекового простору. Потрясіння, стали основними тригерами змін, як показали за останнє десятиліття три глобальні кризи: 11 вересня, різкий стрибок цін на продовольство і нафту, що досяг піку в 2008 році, і глобальну фінансову та економічну кризу. Вони також продемонстрували, що міжнародна система, має свої конструктивні недоліки і не в змозі протистояти мінливості сучасної глобалізації, а проведення політики є слабким та фрагментованим як на національному, так і на глобальному рівнях. Сучасна міжнародна система фактично призвела до того, що для більшості основних гравців на ринку наявна ситуація стає підґрунтям для суперництва, що посилює ризики виникнення силових конфліктів (Зварич, 2020, с. 99). Підтвердженням цього є різке зростання у XXI столітті кількості насильницьких конфліктів (World Bank Group, 2018). Хоча взаємозв'язок між глобалізацією і насильством розглядається в сучасних науках (економіці, політології, безпекознавстві, соціології) з різних сторін, можна виокремити два основних моменти, принципово важливих для розуміння природи та наслідків конфліктів в сучасних умовах глобального середовища:

по-перше, в умовах глобалізації відбулась втрата монополії держави на засоби насильства, спостерігається й подальше зменшення влади національних держав, посилюється децентралізація, що одночасно із приватизацією насильства та зростанням тероризму, призвело до глобального рівня;

по-друге, гегемонія глобального капіталу відбувається на тлі соціально-економічних трансформацій під впливом неолібералізму, що призвело до появи нових моделей ведення війни, репресій, насильства.

Зазвичай до теми колективного насильства в епоху глобалізації вчені підходили через аналітичну призму кримінології або збройного конфлікту, де кримінальне насильство розглядається як економічно вмотивоване, тоді як війна і збройний конфлікт асоціюються з політичним насильством. Поділ насильства на політичні та економічні категорії створює труднощі для всебічного розуміння багатогранної та багаторівневої природи насильства. Перше, це ігнорування економічних і, зокрема, капіталістичних мотивів, що стоять за політичним насильством. Друге полягає в тому, що насильство найлегше визнати політичним лише тоді, коли воно або санкціоноване державою, або спрямоване проти держави. Однак, коли воно здійснюється від імені потужних економічних суб'єктів, його зазвичай називають кримінальним. Насильство, викликане економічними недоліками глобалізації, традиційно виникає там, де економічні та політичні системи не здатні впоратись із покладеними на них регулятивними функціями. Такий розвиток подій призведе до того, що держави та недержавні суб'єкти починають боротьбу за велику частку багатств і ресурсів, що скорочуються.

Дебати щодо аналізу війни, миру та оборони мали свою історичну логіку розвитку. Хронологію розвитку теоретичного підґрунтя досліджень природи та причин міжнародних конфліктів представлено у табл. 1.

Таблиця 1

**Хронологія розвитку теоретичного підґрунтя
 досліджень природи міжнародних конфліктів**

Період	Теоретичне підґрунтя	Змістове наповнення	Фокус дослідження
1	2	3	4
XVI–XVII ст.	Меркантилізм	Захист внутрішнього ринку шляхом використання протекціоністських інструментів.	Конфлікти – неминуча складова розвитку, відсутність конфліктів – проміжок між війнами.
XVII–XIX ст.	Класична школа	Зростання непродуктивної праці зменшує добробут націй та, відповідно, послаблює безпеку країни.	Джерелом конфліктів виступає поділ суспільства на класи, торговий клас впливає на прийняття політичних рішень, виходячи з власних економічних інтересів.
1930-ті роки	Кейнсіанство	Державне регулювання зайнятості, інфляції задля протидії економічній депресії.	Військові витрати як інструмент державного регулювання економічної кризи.
1940–1950-ті роки	Теорія класичного реалізму	Безпека держави забезпечується шляхом захисту національних інтересів.	Використання державою військової сили є важливим інструментом впливу в конфліктних ситуаціях, війна є продовженням політики.
1960-ті роки	Теорія плюралізму	Формування та забезпечення безпеки забезпечується не тільки державами, а й іншими суб'єктами міжнародних відносин.	Різноманітність інтересів суб'єктів попереджує ескалацію конфліктів.
1970-ті роки	Теорія марксизму	Встановлення контролю над ресурсами з боку розвинутих країн забезпечує їх вплив на менш розвинуті країни.	Класовий конфлікт виникає в наслідок протиріччя між класами, що представляють інтереси праці і капіталу.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
1980-ті роки	Інституціоналізм	Захист економіки від бюрократії та адміністративних бар'єрів, детінізація економіки.	Витрати на озброєння збільшуються в наслідок лобіювання інтересів ВПК.
	Неолібералізм	Колективна взаємозалежність.	Ефективність застосування військової сили є меншою, особливого значення набувають наднаціональні інституції.
1990-ті роки	Конструктивізм	Відмова від виокремлення виключно військових загроз безпеці.	Основними джерелами конфліктів виступають культурний контент, засоби створення та викривлення реальності.
2000-ті роки	Постмодернізм	Визначення взаємодії міжнародної безпеки та безпеки людини, концепція нетрадиційної безпеки.	Природа міжнародних конфліктів визначається суб'єктивною складовою.

Примітка: систематизовано автором (Грибіненко, 2020; Coulomb, 1998; Morgenthau, 1962; Beck, 2009; Buzan and Hansen, 2009)

Відповідно до поглядів меркантилістів (Т. Ман, Ж. Б. Кольбер, Г. Скаруффі та ін.) визначалось, що держава має виробляти багатство у вигляді золота та мати позитивне сальдо торгового балансу. Для цього вимагалось забезпечити профіцит торгового балансу – заохочувати експорт і перешкоджати імпорту у світі, де обсяги торгівлі вважались фіксованими. Це означало, що створення багатства вимагало військової могутності, яка, своєю чергою, вимагала економічної потужності. У такій системі економічна відкритість потребувала гегемонії для забезпечення колективних благ безпеки та стабільності. Відповідно, стан військової безпеки впливає на економічну безпеку країни, на рівень якої безпосередньо впливає зовнішньоторговельна складова. Конфлікт визначався як неминуча складова розвитку, а його відсутність – лише проміжок між війнами.

Сміт А. розглядав державу як місце конфлікту, а рішення про війну чи мир ставив в залежність до внутрішньодержавних політичних процесів та розподілу балансу сил між різними соціальними класами. Роль суб'єкта відповідального за залучення країни до колоніальних завоювань або інших військових конфліктів відводилась торговому класу, який впливав на прийняття рішення відповідно до своїх економічних інтересів (Coulomb, 1998). Ліберальні та неокласичні погляди були готові оголосити про закінчення епохи міжнародних конфліктів завдяки поширенню цивілізації та розвитку вільної ринкової економіки. Їх аргументи зосереджувались на тому, що війни контрпродуктивні, бо призводять до знищення ресурсів, та порушення торговельних зв'язків.

Реалісти (Morgenthau, 1962) сприймали війну з точки зору продовження політики, а використання державою військової сили (організоване насильство) – важливим інструментом вирішення конфліктів. З позиції неореалістів (Waltz, 1986), міжнародна система та її складові знаходяться у небезпеці, що й формує підґрунтя для конфліктів та застосування насильства у їх вирішенні.

На противагу реалістам прихильники неоліберального підходу (Най Дж., Коєхейн Р.) визначають, що в умовах колективної взаємозалежності не варто визначати держави як єдиних учасників міжнародних відносин, тому й ефективність застосування односторонніх дій (до яких відноситься використання військової сили) стає меншою, відповідно, особливого значення набувають наднаціональні інституції (Beck, 2009). Позиція ліберальних теоретиків ґрунтувалась на тому, що торгівля взаємовигідна, і як наслідок конфлікт між торговими партнерами дорівнюється «комерційному

самогубству». На деяких рівнях погляди лібералів та реалістів співпадають, а саме: взаємозалежність може створювати приводи для конфліктів і навіть служити засобом завдання ударів, але вона також може створювати стимули для мирного вирішення спорів. Думка, що чистий ефект від торгівлі та інвестицій призведе до скорочення насильницьких конфліктів, знайшла значну підтримку серед політиків.

Меркантилістська і ліберальна економічні системи створюють зовсім різні міжнародні умови для національної безпеки. Меркантилістам притаманна конкуренція і війна, але завдяки тому, що вона потенційно краще поєднується з державним устроєм, вона може уникнути тих проблем, які притаманні ліберальній міжнародній економіці, зокрема, небезпеки взаємозалежності і гегемоністського лідерства. Незважаючи на певні загрози, ліберальні системи заохочують інтернаціоналістичну, системно-орієнтовану перспективу та порушують зв'язок між процвітанням і контролем над територією, який стимулює меркантилістську систему до війни. Зміни в економічній системі можуть призвести до конфліктів, впливаючи або на загальну схильність системи до насильницьких конфліктів, або підриваючи умови, які дозволяють державі функціонувати як суверенний політичний суб'єкт. Лібералізм і меркантилізм розглядають переважно, як кардинально протилежні підходи, в той час як насправді вони існують в спектрі із великою кількістю змішаних та проміжних варіацій. З точки зору безпекових концепцій, це має важливе значення, оскільки дає можливість спробувати використати переваги обох доктрин з точки зору безпеки, зменшуючи при цьому їхні витрати на безпеку (Buzan, 1983).

У дослідженні зв'язку між капіталізмом і насильством Маркс К. (Ряшко, О. та Ряшко, В. 2014) підкреслює роль насильства, аналізуючи його системне використання для експропріації дрібних землевласників, приватизації общинних земель і розпродажу державних і церковних маєтків – процесів, які заклали ключові умови для консолідації капіталістичної системи суспільних відносин. Сучасний аналіз зв'язків між політичним насильством і капіталістичними інтересами запропонував. Конфлікти забезпечують трансформацію суспільства. Класовий конфлікт виникає внаслідок протиріччя між класами, що сформувались у суспільстві і які представляють інтереси праці і капіталу. Поляризація інтересів призводить до насильницьких форм розв'язання конфліктів. Марксистисти взагалі пропонували розглядати конфліктний процес розвитку капіталізму з деякими аргументами на користь тенденцій до збройних конфліктів через спроби подолання притаманних йому протиріч і криз, включаючи нові форми імперіалізму. Марксистські теоретики, серед інших, пояснювали колоніальні війни як боротьбу за контроль над світовими ринками, а фахівці з міжнародної політичної економіки наголошували на бажанні капіталістів силою створити умови для прибуткових прямих іноземних інвестицій. Теорія глобального капіталізму і транснаціональної держави (Робінсон В.) пояснює політичний аналог транснаціонального капіталу. В умовах глобалізації, капіталістична держава дедалі більше набуває колективної форми влади глобального правлячого класу. Транснаціональна держава визначається, як нова форма, що складається з трансформованих національних держав, наднаціональних економічних і політичних форумів. Національні держави трансформуються і поглинаються глобальною системою через різні цілі, які вони виконують для транснаціонального капіталу, серед яких полегшення доступу до ресурсів, робочої сили та ринків, а також забезпечення безпеки (Robinson, 2004). У подальшому, представники марксистського аналізу та кейнсіанства, зосередились на тому, щоб представити військові витрати способом вирішення економічної кризи (Smith, 1977).

Невизначеність як природній результат ринкового господарювання має тенденцію до посилення, що, у свою чергу, збільшує вірогідність виникнення конфліктів не тільки внутрі країні, а й між ними. Державний вплив на регулювання ринкового способу господарювання відповідно до ідей кейнсіанства (Кейнс Дж. М.), передбачає

застосування низки інструментів (державних витрат) для забезпечення збалансованого та регульованого розвитку.

Інституціоналісти обґрунтовували наявність власних інтересів у представників оборонно-промислового комплексу, на користь яких лобіюється збільшення витрат на озброєння в економіці (Т. Веблен, У. Мітчелл, Р. Коуз, Д. Норт, Е. де Сото та ін.). Слід зазначити, що економічні теорії мілітаризму базувались на критиці зростання військових витрат, вважаючи їх регресивною державною політикою, яка веде до посилення економічного контролю та збільшення податків. Президент США Ейзенхауер у 1961 році використав термін «військово-промисловий комплекс», щоб попередити про потенційні загрози лобювання інтересів в сфері оборонної промисловості, військовими та суб'єктами, які зацікавлені в отриманні вигоди від збільшення військових витрат і, як наслідок, конфліктів. Існування зовнішньої загрози та продовження міжнародних конфліктів посилювало військову складову та гарантувало збереження вигідних контрактів для багатьох компаній, інженерів, науковців, академіків та інших дослідників. Цей тип аналізу було використано поза ліберальної перспективи, зокрема, у сучасному марксистському аналізі мілітаризму (Dunne, 1990).

Сучасні цивілізації на думку прихильників конструктивізму (Катценштейн П., Вендт А.) є внутрішньо плюралістичні, а не унітарними, що відображається у трансцивілізаційній взаємодії, міжцивілізаційних зіткненнях (Katzenstein, (ed), 2009). Взаємодія охоплює різні сектори та сфери, серед яких не тільки військова, а й соціальна, економічна, екологічна сфера тощо. Відповідно, джерелами конфліктів стають засоби створення реальності та передачі відповідних сигналів, культурний контекст тощо. Саме з огляду на це дослідження питань національної безпеки вимагає детального аналізу цих відносин та зв'язків у системі міжнародної безпеки, органічною складовою якої виступає національна безпека безпосередньо. (Buzan and Hansen, 2009, с. 187). Із урахуванням неспроможності суспільної науки відмежуватись від суб'єктивізму на думку прихильників постмодернізму саме суб'єктивна складова має значення для визначення природи та причин міжнародних конфліктів.

Концепції демократичного світу припускають, що відсутність конфліктів є нормальним станом для республік і демократій. Між рівнем розвитку демократичних засад у суспільстві та збройними конфліктами існує взаємозв'язок, наголошує Хегре Х. (Hegre, H., 2014). Такі конфлікти можуть бути як внутрішніми, так і міждержавними. Чим вище рівень розвитку демократичних інститутів, громадянського суспільства в країнах, тим меншим є ризик виникнення конфліктів між ними. Розвиток демократичних інститутів сприяє мирному врегулюванню конфліктів шляхом досягнення консенсусних рішень між різними соціальними групами. Обмеженість відповідних політичних і, як наслідок, економічних прав і влади, посилюють агресію у суспільстві.

У дослідженнях, які проводили Хегре Х, Еллінгсен Т., Гейтс С., Гледіч П. (Hegre, Ellingsen, Gates and Gleditsch, 2001), Седерман Л., Хаг С., Кребс Л. (Cederman, Hug and Krebs, 2010), акцентується увага на рівень належного врядування, як джерело потенційних конфліктів в країні. Якість системи управління в країні, доцільність економічної політики, рівень корупції та бюрократії в країні впливають на впливають на здатність урядів запобігати внутрішнім насильницьким конфліктам (Hegrel and Nygard, 2015 с. 985). Уповільнення економіки, накопичення внутрішніх проблем розвитку посилюють ймовірність міждержавного воєнного конфлікту (Sung, 2022; Haynes, 2017; Theiler, 2018). Незважаючи на відсутність достатньо аргументованих емпіричних досліджень цього зв'язку, можна навести декілька аргументів стосовно того використання міжнародних конфліктів у посиленні контролю на внутрішніх ринках. Так, наявність зовнішніх загроз посилює внутрішню згуртованість в країні, що сприяє підтримці діючого курсу та збереженню політичного контролю в країні (Haynes, 2017,

с. 3). Країна швидше за все ініціює військовий конфлікт, коли вона відчуває найвищий ступінь економічного спаду, коли рівень економічного уповільнення країни-агресора є більшим від тієї країни, проти якої розпочато війну, причому остання має достатньо високій рівень залежності від першої, й, нарешті, автократичні країни скоріш за все ініціюють воєнну агресію проти економічно залежної та політично несхожої іншої країни (Sung, 2022, с. 5–6). Слід зазначити, що в сучасних умовах глобального середовища достатньо негативні прогностичні оцінки щодо розвитку економічної активності у світі (уповільнення темпів зростання найбільших економік світу США та Китаю), деструктивні зміни у виробничо-збутових ланцюгах, інфляційні процеси та фінансова нестабільність (Булатова та Федоров, 2022, с. 60), що у своїй сукупності посилюють ризики уповільнення економічного розвитку багатьох країн світу. Таким чином, ініціювання міжнародного конфлікту може принести відповідні переваги для лідерів тих країн, у яких накопичуються внутрішні проблеми, де уповільнюється економічний розвиток. Ще більше ситуація загострюється, коли мова йде про автократичну країну із слабкими демократичними інститутами.

Аналіз та систематизація теоретико-методологічного підґрунтя дослідження природи та причин виникнення конфліктів дозволяє дійти наступних висновків. По-перше, відмінність підходів у розумінні природи міжнародних конфліктів, у т. ч. його економічної складової. На сьогоднішній день існує велика кількість досліджень (Collier, 2000; Gershenson and Grossman, 2000; Rider, 2002), що розглядають конфлікт як інструмент розподілу власності або можливість окремих агентів захистити свої ресурси. фактично, це означає спроби зрозуміти громадянські війни, інтегрувати моделі виробництва та обміну з моделями конфлікту та боротьби, пояснити втручання в конфлікт третіх сторін, розглянути питання тероризму та організованої злочинності. По-друге, використання математичних моделей економічного аналізу для підвищення ефективності ведення війни. Класичним прикладом є застосування теорії ігор. У літературі яка розглядає потенційний конфлікт з визначеним противником, аналогом виробничої функції є функція успіху конфлікту CSF із входами у вигляді інвестицій в бойові зусилля обох сторін, а виходом є їх відносний ступінь успіху в конфлікті (ймовірність перемоги, отримання частки «пирога»). Однією з проблем такого типу аналізу є те, що він розглядає сукупну військову силу як єдиний агрегат, або розрізняє лише працю і капітал, членів збройних сил та їх озброєння. Насправді, визначення оптимальної структури збройних сил передбачає наступні основні варіанти як для праці, так і для капіталу: кількість різновидів видів збройних сил, якість, що визначається науково-дослідними роботами, кількість кожного з них та місце отримання матеріально-технічної бази, де вона буде отримана всередині країни, чи за її межами. По-третє, необхідність розуміння економічних наслідків війни та відповідного коригування управлінської архітектури. Від часів наполеонівських війн, до розмірковувань Кейнса над борговими зобов'язаннями Другої світової війни, коли управління воєнною економікою було центральним питанням. У більшості країн, що розвиваються, громадянські війни є основною причиною економічних потрясінь. У свою чергу міжнародні фінансові інституції намагаються примиритися з цим зв'язком та вирішити питання постконфліктної реконструкції та створити стимули для повернення до цивільного життя залучених до воєнного конфлікту (Harris, 1999).

Таким чином, дослідження природи міжнародних конфліктів та їх впливу на економічний розвиток і зростання в сучасних умовах глобального середовища, дозволяє зробити наступні висновки. Систематизація економічних теорій та концепцій безпекового розвитку за логіко-послідовною та історичною еволюцією доводить, що природа міжнародних конфліктів визначається відносинами розподілу власності, ресурсними інтересами та залежністю, рівнем соціально-економічного розвитку та

зростання, екологічною дискримінацією, територіальними спорами тощо. Характер розвитку сучасного глобального середовища визначає особливості поведінки суб'єктів із урахуванням багатьох складових, серед яких для дослідження причин та наслідків розвитку міжнародних конфліктів особливого значення набувають наступні складові: ризик виникнення конфлікту, його тривалість, імовірність повторення, можливість зниження вірогідності застосування насильницьких заходів примушення, сприяння закріпленню та просуванню до стабільного миру. В умовах посилення глобальних викликів та відповідної зміни геополітичного ландшафту подальших досліджень вимагають відповідні економічні умови виникнення конфліктів, оскільки нові загрози та виклики знаходять своє відображення у змінах принципів розвитку економіки миру та економіки конфлікту.

Бібліографічний список

- Булатова, О. В. та Федоров, Е. В., 2022. Виклики, загрози та ризики формування національної економічної безпеки: глобальний та національний рівень. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка*, 23, с. 52–65.
- Грибіненко, О. М., 2020. *Міжнародна економічна безпека в контексті сталого розвитку: монографія*. Д: Середняк Т. К.
- Зварич, Р., 2020. Локальні конфлікти в глобальній економіці. *Світ фінансів*, 2(63). pp. 88–101. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.02.088>.
- Ряшко, О. В. та Ряшко, В. І., 2014. Насильство як політико-правова програма у теоретичних концепціях марксизму та його соціальні наслідки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 810. с. 147–152. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_810_26.
- Сарбаш, С. М., 2022. Глобальна трансформація та сучасні тенденції розвитку безпекового середовища. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка*, 23. DOI 10.34079/2226-2822-2022-12-23-78-99
- Фурсіна, Н. А., 2018. Теорія виникнення військових конфліктів, воєн. *Економіка та держава*, 12, с. 81–88. DOI: https://doi.org/10.32702/2306_6806.2018.12.81.
- Beck, U., 2009. Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision. *Constellations Volume*, 16(1), pp. 3–22.
- Buzan, B. and Hansen, L., 2009. *The evolution of international security studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., 1983. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International*. University of North Carolina Press.
- Cederman, L., Hug, S. and Krebs, L., 2010. Democratization and Civil War: Empirical Evidence. *Journal of Peace Research*, 47(4), p. 377–394.
- Collier, P., 2000. Rebellion as a quasi-criminal activity. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 839–853.
- Collier, P. and Hoeffler, A., 2004. Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers* [online], 56(4), pp. 563–595 Available at: <<https://ssrn.com/abstract=630727>>
- Coulomb, F., 1998. Adam Smith: A Defence Economist. *Defence and Peace Economics*, 9(3), pp. 299–316
- Dunne, J. P., Garcia-Alonso, M., Levine, P. and Smith, R., 2006. Managing asymmetric conflict. *Oxford Economic Papers*, 58, p. 183–208.
- Dunne, P., 1990. The Political Economy of Military Expenditure: An Introduction. *Cambridge Journal of Economics*, 14(4), pp. 395–404.
- Fearon, J. and Laitin, D., 2003. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*, 97(1), pp. 75–90.

- Gershenson, D. and Grossman, H. I., 2000. Civil Conflict: Ended or Never Ending? *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 808–822.
- Gurr, T., 1968. A Causal Model of Civil Strife: A Comparative Analysis Using New Indices.” *American Political Science Review*, 62(4), pp. 1104–1124.
- Harris, G., 1999. *Recovery from Armed Conflict in Developing Countries*. Routledge.
- Haynes, K., 2017. Diversionary conflict: Demonizing enemies or demonstrating competence? *Conflict Management and Peace Science*, 34(4), pp. 337–358.
- Hegre, H., 2014. Democracy and Armed Conflict. *Journal of Peace Research*, 51(2), pp. 1–14.
- Hegre, H., Ellingsen, T., Gates, S. and Gleditsch, P., 2001. Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816–1992. *American Political Science Review*, 95(1), pp. 33–48
- Hegrel, H. and Nygard, H., 2015. Governance and Conflict Relapse. *Journal of Conflict Resolution*, 59(6), pp. 984–1016.
- Intriligator, M., 1982. Research on conflict theory. *Journal of Conflict Resolution*, 26(2), p. 307–327. Available at: <https://doi.org/10.1177/0022002782026002006>
- Katzenstein, Peter J. (ed), 2009. *Civilizations in World Politics. Plural and Pluralist Perspectives*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203872482>
- Morgenthau, H. J., 1962. *The Problem of the National Interest. In Politics in the Twentieth Century*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 204–237.
- Richardson, L. F., 2012. *Arms and insecurity – a mathematical study of the causes and origins of war*. Literary Licensing, LLC.
- Rider, R., 2002. Plunder or Trade. *Defence and Peace Economics*, 13(3), pp. 199–214.
- Robinson, 2004
- Sandler, T., 2000. Economic analysis of conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 723–729.
- Smith, R. 1977. Military Expenditure and Capitalism. *Cambridge Journal of Economics*, 1, pp. 61–76.
- Sung, Chul Jung, 2022. Economic slowdowns and international conflict. *Journal of Peace Research*, 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1177/00223433221116656>.
- Temple, J., 1999. The New Growth Evidence. *Journal of Economic Literature*, 37(1), March, pp. 112–156.
- Theiler, T., 2018. The microfoundations of diversionary conflict. *Security Studies*, 27(2), pp. 318–343.
- Waltz, K. N., 1986. *Theory of international politics. Neorealism and its critics*. New York, p. 100–104.
- World Bank Group, 2018. *Maximizing the impact of the world bank group in fragile and conflict-affected situations*. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development.

References

- Beck, U., 2009. Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision. *Constellations Volume*, 16(1), pp. 3–22.
- Bulatova, O. V. and Fedorov, E. V., 2022. Vyklyky, zahrozy ta ryzyky formuvannya natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky: hlobalnyi ta natsionalnyi riven [Challenges, threats and risks of forming National Economic Security: Global and national level]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu Serii: Ekonomika*, 23, p. 52–65 (in Ukrainian).
- Buzan, B. and Hansen, L., 2009. *The evolution of international security studies*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Buzan, B., 1983. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International*. University of North Carolina Press.
- Cederman, L., Hug, S. and Krebs, L., 2010. Democratization and Civil War: Empirical Evidence. *Journal of Peace Research*, 47(4), p. 377–394.
- Collier, P., 2000. Rebellion as a quasi-criminal activity. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 839–853.
- Collier, P. and Hoeffler, A., 2004. Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers* [online], 56(4), pp. 563–595 Available at: <<https://ssrn.com/abstract=630727>>
- Coulomb, F., 1998. Adam Smith: A Defence Economist. *Defence and Peace Economics*, 9(3), pp. 299–316
- Dunne, J. P., Garcia-Alonso, M., Levine, P. and Smith, R., 2006. Managing asymmetric conflict. *Oxford Economic Papers*, 58, p. 183–208.
- Dunne, P., 1990. The Political Economy of Military Expenditure: An Introduction. *Cambridge Journal of Economics*, 14(4), pp. 395–404.
- Fearon, J. and Laitin, D., 2003. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*, 97(1), pp. 75–90.
- Fursina, N. A., 2018. Teoriia vynyknennia viiskovykh konfliktiv, voien [Theory of the emergence of military conflicts, wars]. *Ekonomika ta derzhava*, 12, pp. 81–88. DOI: https://doi.org/10.32702/2306_6806.2018.12.81 (in Ukrainian).
- Gershenson, D. and Grossman, H. I., 2000. Civil Conflict: Ended or Never Ending? *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 808–822.
- Gurr, T., 1968. A Causal Model of Civil Strife: A Comparative Analysis Using New Indices.” *American Political Science Review*, 62(4), pp. 1104–1124.
- Harris, G., 1999. *Recovery from Armed Conflict in Developing Countries*. Routledge.
- Haynes, K., 2017. Diversionary conflict: Demonizing enemies or demonstrating competence? *Conflict Management and Peace Science*, 34(4), pp. 337–358.
- Hegre, H., 2014. Democracy and Armed Conflict. *Journal of Peace Research*, 51(2), pp. 1–14.
- Hegre, H., Ellingsen, T., Gates, S. and Gleditsch, P., 2001. Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816–1992. *American Political Science Review*, 95(1), pp. 33–48
- Hegrel, H. and Nygard, H., 2015. Gvernance and Conflict Relapse. *Journal of Conflict Resolution*, 59(6), pp. 984–1016.
- Hrybinenko, O. M., 2020. *Mizhnarodna ekonomichna bezpeka v konteksti staloho rozvytku : monohrafiia*. [International economic security in the context of sustainable development: monograph]. Dnipro : Serednyak T. K. (in Ukrainian).
- Intriligator, M., 1982. Research on conflict theory. *Journal of Conflict Resolution*, 26(2), p. 307–327. Available at: <https://doi.org/10.1177/0022002782026002006>
- Katzenstein, Peter J. (ed), 2009. *Civilizations in World Politics. Plural and Pluralist Perspectives*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203872482>
- Morgenthau, H. J., 1962. *The Problem of the National Interest. In Politics in the Twentieth Century*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 204–237.
- Riashko, O. V. and Riashko, V. I., 2014. Nasylstvo yak polityko-pravova prohrama u teoretychnykh kontseptsiiakh marksyzmu ta yoho sotsialni naslidky [Violence as a political and legal program in the theoretical concepts of Marxism and its social consequences]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik»*, 810, pp. 147–152. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_810_26 (in Ukrainian).
- Richardson, L. F., 2012. *Arms and insecurity – a mathematical study of the causes and origins of war*. Literary Licensing, LLC.
- Rider, R., 2002. Plunder or Trade. *Defence and Peace Economics*, 13(3), pp. 199–214.
- Robinson, 2004

- Sandler, T., 2000. Economic analysis of conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), pp. 723–729.
- Sarbash, S. M., 2022. Hlobalna transformatsiia ta suchasni tendentsii rozvytku bezpekovoho seredovyshcha [Global transformation and modern trends of security environment development]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Ekonomika*, 23, pp. 78–99. DOI 10.34079/2226-2822-2022-12-23-78-99 (in Ukrainian).
- Smith, R. 1977. Military Expenditure and Capitalism. *Cambridge Journal of Economics*, 1, pp. 61–76.
- Sung, Chul Jung, 2022. Economic slowdowns and international conflict. *Journal of Peace Research*, 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1177/00223433221116656>.
- Temple, J., 1999. The New Growth Evidence. *Journal of Economic Literature*, 37(1), March, pp. 112–156.
- Theiler, T., 2018. The microfoundations of diversionary conflict. *Security Studies*, 27(2), pp. 318–343.
- Waltz, K. N., 1986. Theory of international politics. Neorealism and its critics. New York, p. 100–104.
- World Bank Group, 2018. *Maximizing the impact of the world bank group in fragile and conflict-affected situations*. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development.
- Zvarych, R., 2020. Lokalni konflikty v hlobalnii ekonomitsi [Local conflicts in the global economy]. *Svit finansiv*, 2(63). pp. 88–101 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 24.04.2023 р.

S. Sarbash

NATURE OF INTERNATIONAL CONFLICTS UNDER THE MODERN CONDITIONS OF GLOBAL ENVIRONMENT

The article is an attempt to study the nature of international conflicts and their impact on economic development and growth under the modern conditions of global environment.

The author is trying to systematize and generalize the economic theories and strategies of safe development in conformity with logically consistent and historical evolution, emphasizing that the nature of international conflicts is determined by the relations of property distribution, resource interests and dependence, by the level of socio-economic development and growth, ecological discrimination, territorial disputes, etc.

It is emphasized that the evolution of internal and external threats countries are faced by is also of great importance, since military costs may negatively affect the economic growth. However, in front of external threats, military costs may promote the economic growth as well. Otherworldly, on the one hand, a conflict is a specific tool of appropriating welfare, since it is inseparably connected with using the resources of captured territories, appropriating stolen property, capital investments and consumer goods, historical and historical values as well as with slavery. On the other hand, a conflict may acquire features of a business concerned with buying weapons, recruiting, training personnel, logistics and delivery chains, implementing R&D projects and innovations, obtaining economic benefits from activities carried out by military companies, etc.

Revealing regional peculiarities of international conflicts' development, scientific research of international conflicts in modern global environment promotes improvement of the available regional safety complexes.

Key words: *conflict, international conflict, globalization, global environment, economic growth.*